

Agriculture is certainly one of the most promising branches of Ukraine's economy, but its successful functioning requires deliberate and balanced government support, based on national priorities and kept in step with the need of Ukraine integration into EU and a single world economic space.

Financial support, the State target program, state support, grant-in-aid, crediting.

УДК: 336

ФІНАНСУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ДЕРЖАВНИХ ЦІЛЬОВИХ ПРОГРАМ В УМОВАХ ОБМЕЖЕНОСТІ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ

В. В. Войцехівська, аспірантка*

Проаналізовано динаміку та структуру фінансування державних цільових програм, які мають на меті вирішення екологічних проблем країни. На основі результатів дослідження показано рівень бюджетного забезпечення охорони навколишнього природного середовища.

Державні цільові програми, державний бюджет, охорона навколишнього природного середовища.

Фінансування заходів з охорони навколишнього природного середовища в Україні здійснюється за різними механізмами: державного бюджету України та місцевих бюджетів, коштів підприємств, установ та організацій, фондів охорони навколишнього природного середовища, добровільних внесків та інших коштів. З державного бюджету фінансуються організації, підприємства, які безпосередньо залучені для створення умов охорони навколишнього середовища, за бюджетними програмами, вирішення нагальних проблем екології здійснюється через реалізацію державних цільових програм.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розробкою державних цільових програм для вирішення найактуальніших соціальних, економічних, екологічних, науково-технічних, регіональних проблем розвитку суспільства займалися такі науковці, як Л. І. Дідківська, В. М. Геєць, І. Ф. Щербина, М. Г. Чумаченко та інші [1, 2, 5].

Мета дослідження – аналіз динаміки та структури фінансування охорони навколишнього природного середовища через державні цільові програми за рахунок державного бюджету.

Виклад основного матеріалу. Державні цільові програми на сучасному етапі виступають важливим інструментом вирішення завдань, які стоять перед українською державою у тій чи іншій сфері й спрямовані на досягнення соціально-економічних результатів. Однією з основних

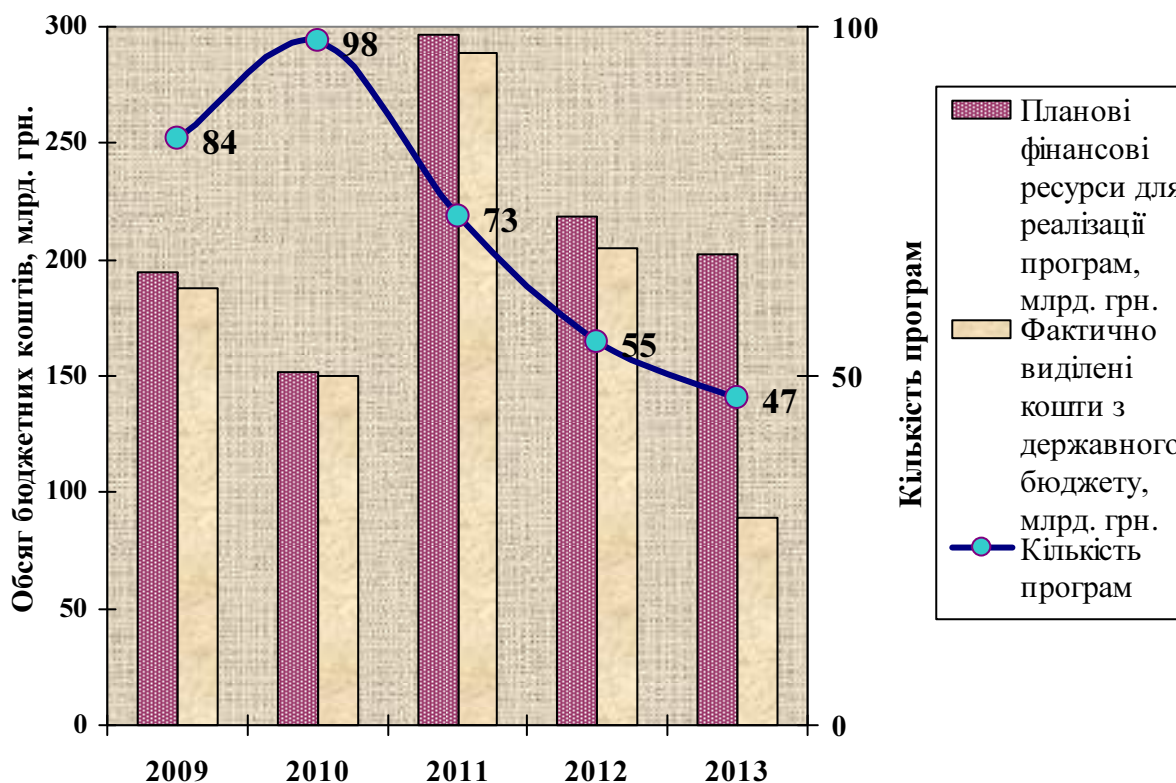
*Науковий керівник – доктор економічних наук, професор Л. М. Худолій

© В. В. Войцехівська, 2015

передумов реалізації будь-якої державної програми є повне та своєчасне її фінансування на всіх етапах реалізації. Згідно зі статтею 15 Закону України «Про державні цільові програми», розроблення та виконання державної цільової програми здійснюються за рахунок коштів державного бюджету України, а також інших джерел, передбачених законом [3]. Виділення бюджетних коштів на виконання заходів і завдань державної цільової програми проводиться у порядку встановленому законом.

У 2014 році, згідно з наказом Міністерства економічного розвитку та торгівлі України «Про присвоєння облікових кодів державним цільовим програмам» в Україні діяли 78 державних цільових програм, серед яких 8 програм, затверджених законами України, 69 – постановами Кабінету Міністрів України [4]. Усі вони по своїй суті дуже різні, й і тому для аналізу доводиться здійснювати їх групування за характерними ознаками. Практика аналізу реалізації державних цільових програм свідчить, що програми доцільно об'єднувати за своєю спрямованістю у такі групи, як соціальні-гуманітарні, науково-технічні, екологічні, оборонні, правоохоронні та національно-культурні.

Це й зумовило вибір екологічних цільових програм для поглиблених досліджень. Щодо кількості державних цільових програм, то останніми роками спостерігається тенденція до їх скорочення. Це зумовлюється, насамперед, обмеженістю державного бюджету та запровадженням політики укрупнення програм, що дозволяє оптимізувати їх виконання (рис. 1).

Рис. 1. Динаміка кількості державних цільових програм та обсягів їх фінансування*

*Джерело: складено автором за даними звітів Розрахункової палати України.

1. Динаміка і структура фактичних витрат на охорону навколишнього природного середовища в Україні за 2009–2013 роки*

Показники	2009		2010		2011		2012		2013	
	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%
Капітальні інвестиції – усього, у тому числі з державного бюджету	3040,7	27,5	2761,5	21,0	6451,0	34,9	6589,3	32,1	6038,8	29,6
місцевих бюджетів	276,4	2,5	240,5	1,8	285,0	1,5	89,5	0,4	78,7	0,4
власних коштів підприємств, організацій, установ інших джерел фінансування	346,7	3,1	261,3	2,0	347,6	1,9	371,5	1,8	350,2	1,7
Поточні витрати на основні природоохоронні заходи – усього, у тому числі з державного бюджету	2325,9	21,0	2145,1	16,3	4297,6	23,2	3893,0	19,0	3593,5	17,6
місцевих бюджетів	91,7	0,8	114,6	0,9	1520,8	8,2	2235,3	10,9	2016,4	9,9
власних коштів підприємств, організацій, установ інших джерел фінансування	8032,7	72,5	10366,6	79,0	12039,4	65,1	13924,7	67,9	14339,1	70,4
РАЗОМ	250,4	2,3	280,2	2,1	314,3	1,7	343,2	1,7	375,8	1,8
у тому числі з державного бюджету	75,5	0,7	93,2	0,7	113,0	0,6	116,1	0,6	137,5	0,7
власних коштів підприємств, організацій, установ інших джерел фінансування	7699,3	69,5	9983,1	76,0	11598,8	62,7	13452,4	65,6	13815,5	67,8
РАЗОМ	7,5	0,1	10,1	0,1	13,3	0,1	13,0	0,1	10,3	0,1
у тому числі з державного бюджету	11073,4	100	13128,1	100	18490,4	100	20514,0	100	20377,9	100
місцевого бюджету	526,8	4,8	520,7	3,9	599,3	3,2	432,7	2,1	454,5	2,2
власних коштів підприємств інших джерел	422,2	3,8	354,5	2,7	460,6	2,5	487,6	2,4	487,7	2,4
РАЗОМ	10025,2	90,5	12128,2	92,3	15896,4	85,9	17345,4	84,6	17409	85,4
власних коштів підприємств інших джерел	99,2	0,9	124,7	1	1534,1	8,3	2248,3	11	2026,7	10

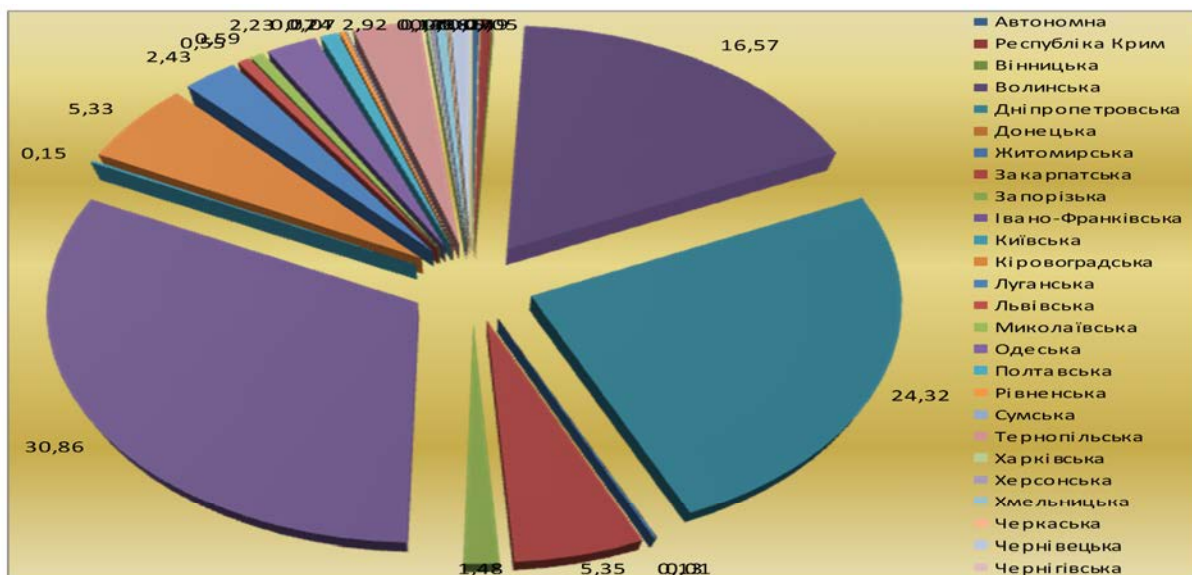
*Джерело: складено автором за даними статистичного збірника «Довкілля України».

Негативна тенденція спостерігається й при фінансуванні програм, оскільки, починаючи з 2013 р. фактично виділяється майже вдвічі менше коштів від запланованих. Це ускладнює виконання програм та досягнення запланованих результатів.

Проаналізуємо динаміку і структуру витрат на охорону навколишнього природного середовища (табл. 1). Протягом 2009–2013 років спостерігалася тенденція до збільшення обсягів загального фінансування з усіх джерел, про що свідчить обсяг виділених фінансових ресурсів від 11 073,4 млн грн до 20 377,9 млн грн, який збільшився за ці роки майже вдвічі. Фінансування охорони навколишнього середовища здійснюється переважно за рахунок власних коштів підприємств, що пояснюється податковим навантаженням на екологію. Але за рахунок цих коштів не вирішуються гострі проблеми, які стоять перед державою, а лише компенсуються завдані збитки. Незначна частка забезпечення фінансовими ресурсами припадає на державний та місцеві бюджети, а також інші джерела надходження коштів. Діаметрально протилежна ситуація спостерігається при фінансуванні державних цільових програм, які безпосередньо спрямовані на вирішення проблемних питань охорони навколишнього середовища.

Позитивна тенденція спостерігається при фінансуванні капітальних інвестицій за рахунок власних коштів підприємств, організацій, установ, які становлять близько 20% від загального фінансування. Найбільшу питому вагу фінансування поточних витрат на основні природоохоронні заходи становлять також кошти підприємств, організацій, установ – близько 70%. Порівняно незначні суми фінансових ресурсів виділяються з державного та місцевих бюджетів, а також з інших джерел фінансування.

Оскільки значна частина капітальних інвестицій фінансується за рахунок власних коштів підприємств, організацій та установ, доцільно розглянути їх вкладення по регіонах України (рис. 2).

Рис. 2. Структура капітальних інвестицій, яка фінансується за рахунок власних коштів підприємств, організацій та установ за 2013 рік*

*Джерело: побудовано автором за даними статистичного збірника «Довкілля України».

Найбільша частка фінансування капітальних інвестицій на охорону навколишнього середовища здійснюється підприємствами, установами та організаціями (у Київській – 30,8%, Донецькій – 24,3, Дніпропетровській – 16,5, Запорізькій – 5,3%) областях, у всіх інших фінансування незначне. Це пояснюється серйозними екологічними проблемами зазначених областей України, які потребують вирішення в найближчий період. Слід зазначити, що на поточні витрати, пов'язані з охороною та раціональним використанням природних ресурсів, підприємства, установи та організації виділяють близько 70%.

Розглянемо екологічні витрати по регіонах України (табл. 2).

2. Динаміка поточних витрат підприємств, організацій та установ на охорону й раціональне використання природних ресурсів по областях України, млн. грн.

Області	Роки					Відхилення 2013 до 2009, %
	2009	2010	2011	2012	2013	
АР Крим	168,8	210,2	271,6	350,6	324,6	192,3
Вінницька	66,9	75,5	101,5	77,4	120,5	180,1
Волинська	44,1	49,4	61,1	62,8	67,4	152,8
Дніпропетровська	1839,2	2432,4	3188,8	4118,8	3988,7	216,9
Донецька	1242,6	1625,2	2036,9	2302,7	2318,5	186,6
Житомирська	48,5	59,0	66,9	56,9	60,9	125,6
Закарпатська	46,5	46,0	54,7	55,3	42,5	91,4
Запорізька	644,2	766,3	958,4	1 173,4	1 212,6	188,2
Івано-Франківська	112,6	148,4	225,1	224,2	203,9	181,1
Київська	196,2	239,4	313,1	357,9	408,7	208,3
Кіровоградська	78,4	87,4	53,3	53,1	80,8	103,1
Луганська	1127,2	1308,3	1133,9	1150,6	1054,2	93,5
Львівська	132,1	153,1	183,6	221,7	230,9	174,8
Миколаївська	130,7	546,8	495,7	232,5	292,2	223,6
Одеська	215,4	332,8	242,3	216,0	262,3	121,8
Полтавська	359,9	474,9	524,0	629,7	648,9	180,3
Рівненська	123,3	197,1	235,9	268,0	265,4	215,2
Сумська	117,1	148,8	217,3	191,6	178,5	152,4
Тернопільська	18,9	17,1	14,5	19,7	18,4	97,4
Харківська	507,2	526,9	462,2	522,1	749,9	147,9
Херсонська	54,7	60,5	90,4	81,4	63,2	115,5
Хмельницька	123,4	106,2	99,5	128,9	147,1	119,2
Черкаська	53,6	61,9	64,4	161,9	156,4	291,8
Чернівецька	37,9	42,6	47,0	51,7	56,7	149,6
Чернігівська	139,2	174,3	204,8	192,7	166,9	119,9
РАЗОМ	7628,6	9890,5	11346,9	12901,6	13120,1	172,0

Загалом витрати на охорону навколишнього середовища та природних ресурсів підприємств, організацій та установ зросли на 72,0 % у 2013 році порівняно з 2009 роком. Є тут фактор впливу інфляційний, однак тенденція все ж до зростання обсягів фінансування. Значно зросло фінансу-

вання екологічних заходів у Черкаській – 191,8%, Рівненській – 115,2, Миколаївській – 123,6, Київській – 108,3, Дніпропетровській – 116,9% областях, скоротилося – на 2,6% у Тернопільській, 6,5% – Луганській, 8,6% – у Закарпатській областях. Очевидно, що екологічні проблеми не зникають, а бюджетне фінансування зменшується, що унеможлиблює їх вирішення. Тому активізуються інші джерела залучення фінансових ресурсів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проаналізувавши діючі програми у сфері екології, розглянемо обсяги їх планового фінансування на 2014 р., затверджені в їхніх паспортах за джерелами фінансування (табл. 2). З наведених екологічних програм видно, що половина з них фінансується винятково з державного бюджету, хоча саме програмно-цільовим методом планування видаткової частини бюджету передбачається залучення коштів із позабюджетних фондів. Це негативна тенденція, що потребує індексування запланованих сум. Саме на етапі планування потрібно прописувати джерела та напрями залучення приватного капіталу, а не після того, як недостатній обсяг державного фінансування не дасть змоги виконати поставлені завдання.

Список літератури

1. Дідківська Л. І. Державне регулювання економіки : навч. посіб. / Л. І. Дідківська, Л. С. Головка. – К. : Знання-Прес, 2002. – С. 68.
2. Геєць В. М. Державні цільові програми та упорядкування програмного процесу в бюджетній сфері . – К. : Наукова думка, 2008. – 383 с.
3. Про державні цільові програми : закон України від 18.03.2004 № 1621 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1621-iv>
4. Про присвоєння облікових кодів державним цільовим програмам : наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 23.01.2014 № 63 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://document.ua/pro-prisvoennja-oblikovih-kodiv-derzhavnim-cilovim-programam-doc177998.html>
5. Чумаченко М. Г. Економічний аналіз : навч. посіб. / М. А. Болюх, В. З. Бурчевський, М. І. Горбаток ; за ред. акад. НАНУ, проф. М. Г. Чумаченка. – К. : КНЕУ, 2001.

Проанализирована динамика и структура финансирования государственных целевых программ, имеющих целью решения экологических проблем страны. На основе результатов исследования показан уровень бюджетного обеспечения охраны окружающей природной среды.

Государственные целевые программы, государственный бюджет, охрана окружающей природной среды.

The dynamics and structure of the financing of state programs, aimed at solving environmental problems in the country. Based on the results of the study show the level of budget support environmental protection.

State target programs, state budget, environmental protection.